

УДК 328.132.4

Лопата М. О.

Львівський національний університет
імені Івана Франка

НАДЛИШКОВІ КОАЛІЦІЙНІ УРЯДИ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА СТАБІЛЬНОСТІ

Надано огляд теорії надлишкових коаліційних урядів. Вивчено історію формування надлишкових урядів у країнах Центральної Європи, їх склад та завершення діяльності. Розраховано індекс урядової стабільності надлишкових урядів у вищезазначених країнах.

Ключові слова: коаліційний уряд, надлишковий уряд, політична партія, домінуюча партія, урядова стабільність, коаліційні переговори.

Лопата М. О.

ЧРЕЗМЕРНЫЕ КОАЛИЦИОННЫЕ ПРАВИТЕЛЬСТВА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ЕВРОПЫ : ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ОЦЕНКА СТАБИЛЬНОСТИ

Предоставлен обзор теории чрезмерных коалиционных правительств. Изучена история формирования чрезмерных правительств в странах Центральной Европы, их состав и завершение деятельности. Рассчитано индекс правительственной стабильности чрезмерных правительств в определенных странах.

Ключевые слова: коалиционное правительство, чрезмерное правительство, политическая партия, доминирующая партия, индекс правительственной стабильности, коалиционные переговоры.

Lopata M.

OVERSIZED COALITION GOVERNMENTS OF CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES: FACTORS OF FORMATION AND ESTIMATION OF GOVERNMENT STABILITY

This study is comparative exploration of minimum-winning coalition governments in Central European countries. In article is introduced the short history of formation and termination surplus coalition governments, construction and termination of governments. The index of government stability for surplus governments is evaluated in distinct countries.

Key words: coalition government, oversized government, political party, dominant party, governmental stability, coalition negotiations.

Становлення політичної науки в Україні відбувається під впливом багатьох чинників. Серед них варто виділити потреби практичного політичного життя, які визначають необхідність розуміння суті політичних процесів, що мають місце у політиці, та знаходження інструментів впливу на практику. Ще одним важливим чинником виступає розвиток політичної науки в Україні та необхідність у адекватному науково-понятійному апараті. Варто констатувати, що проблема вивчення коаліційних урядів в Україні тривалий час не була пріоритетною для вітчизняної

політичної науки, а феномен „надлишкової коаліції”, рідко привертая увагу українських учених. Пояснюється це тим, що на відміну від класичних або так званих мінімально-переможних коаліцій феномен надлишкової коаліції, що припускає об'єднання в коаліцію партій, що мають значну політичну вагу, є швидше винятком, ніж правилом політичної реальності. Проте останнім часом в українській політичній науці цей феномен політичного життя отримав нове висвітлення і актуальність через формування і в Україні такого типу коаліційних урядів. Тому постає проблема вивчення надлишкових урядів, які утворюються як у країнах Центральної Європи, так і в Україні.

Частина українських політологів, зокрема, А.Л. Борисенко, А. С. Романюк, В.С. Литвин, Ю. Древаль, Ю.Р. Шведа були першими в Україні, хто почав займатися темою формування надлишкових коаліцій і коаліційних урядів. Також значний внесок у теорію формування надлишкових урядів зробила фінський дослідник А. Юнгар.

Коаліційні уряди складаються з представників двох або більше політичних партій, які об'єднують власні зусилля для формування уряду, коли жодна партія не має більшості у парламенті. Така категорія урядів є домінуючою за кількістю серед урядів європейських країн. Загалом коаліційні уряди представлені коаліційними урядами більшості та меншості [1, с.241]. Коаліційний уряд більшості постає у двох формах – мінімально-переможної коаліції та надлишкової коаліції [2, с.8]. Крім того, надлишкова коаліція часто асоціюється з великою коаліцією або широкою коаліцією, що не завжди є одним і тим самим (Німеччина 2005 р.). Як правило, велика коаліція – це об'єднання двох найбільших партій, які традиційно самостійно формують коаліційні уряди. Досить часто вони опозиційні між собою з точки зору ідеології. Інколи замість поняття „надлишковий” уряд вживається поняття „надмірний” уряд в українській політології [3].

У літературі існують дві головні інтерпретації способів формування уряду партіями. Вони базуються на альтернативних мотивах, якими керуються політики при входженні в склад уряду. Мова йде про модель „привіт” у вигляді посад. Друга модель – „ідеологічна”, яка робить наголос більше на бажанні впливати на напрямки державної політики, ніж на отримання посад. Цей курс реалізується через втілення в життя програми конкретної політичної сили [4, с.36].

Г. Луеберт вважає, що надлишкові коаліції варто розглядати як спосіб „охорони” домінуючої партії. Така партія бере надлишкових „пасажирів”, тому що вони забезпечують більшу тривалість уряду. Крім того, чим більше партій бере участь в уряді, тим є менша сила „вимог” отримання посад від домінуючої партії. Вихід однієї чи двох партій у випадку існування надлишкових „пасажирів”, не спричиняє послаблення позицій уряду відповідно до Г. Луеберта [5].

М. Лавер і Н. Шофілд стверджують, що надлишкові коаліції формуються у трьох випадках: по-перше, коли необхідна спеціальна (кваліфікована) більшість у законодавчому органі з метою внесення

поправок до конституції. По-друге, у випадку низької партійної дисципліни, що призводить до невпевненості партійних лідерів у тому, що їм вдасться зібрати достатню кількість голосів для голосування важливих законопроектів. Це є своєрідна форма страхування на випадок розколу у партії або низької дисципліни її членів. По-третє, у випадку необхідності формування уряду „народної єдності”, коли потрібна підтримка більшості партій [6, с.83].

Модель Дж. Карруба та К. Волдена досліджує формування коаліції на прикладі парламентських партій з точки зору взаємних послуг (logrolling) [7, с.12]. Автори розглядають ситуацію, коли немає партії, котра контролює більшість, і вважають, що для того, щоб різні партії змогли домогтися прийняття корисних для них законів, вони повинні погодитися на обмін. Тобто підтримати ухвалення законів, запропонованих іншою партією, в обмін за голосування за „її” законопроекти. Для того, щоб партія „А” після того, як із допомогою голосів партії „В” доб'ється прийняття закону, не відмовилась від підтримки законопроекту партії „В”, на думку Дж. Карруба і К. Волдена, необхідно, щоб до цієї коаліції входила партія „С”, за рахунок голосів котрої партія „А” домоглася б прийняття „свого” закону без підтримки партії „В” [8, с.527].

Фінський науковець А. Юнгар вважає, що партії-форматори будуть формувати надлишкові коаліції у тому випадку, якщо такий тип коаліцій допоможе знизити ціну за отримання урядових посад. Для інших партій привабливим є те, що входячи до надлишкової коаліції, вони можуть отримати більше привіт, ніж будучи в опозиції. Ще однією причиною, що змушує партію-форматора переконувати решту партій приєднатися до надлишкової більшості – це шанс досягти більшого контролю над прийняттям рішень всередині кабінету міністрів. Близькість політичних цілей і курсу відіграє вирішальну роль для формування надлишкової коаліції: що ближчими є політичні позиції надлишкових партій до позицій партії-форматора, то нижчою платою в термінах політичної відповідальності перед виборцями стає така коаліція для партії-форматора. Якщо надлишкова партія міститься між партіями, необхідними для утворення коаліції, політична плата для такої партії за входження в уряд, зменшиться [9, с.210].

Таким чином, ми визначили, що головними ознаками надлишкового коаліцій-

ного уряду є: 1. Велика кількість фракцій або депутатів, що беруть участь у коаліції. 2. Вихід партії чи депутатської групи не призводить до втрати коаліціантами більшості в парламенті і не призводить до падіння кабінету. 3. Такі коаліційні уряди відзначаються високим рівнем стабільності.

Щоб визначити, чи мала місце у кожному конкретному випадку надлишкова коаліція, необхідно знати загальну кількість членів національних парламентів. Сейм Польщі складається з 460 депутатів і 100 членів Сенату. Парламент Чехії також є

двопалатним, у нижню палату якого, палату депутатів, входять 200 депутатів. Національна рада Словацької Республіки складається з 150 депутатів, які обираються на чотириохлітній термін. Державні збори Угорщини складаються з 386 депутатів. Як видно, у двох країнах – Польщі та Чехії існують двопалатні парламенти, а в Угорщині та Словаччині – однопалатні. Провідну роль у формуванні уряду відіграють нижні палати, де створюються коаліції парламентської підтримки уряду [10].

Таблиця 1.

Склад надлишкових кабінетів і парламентських коаліцій від 1989 до 2013 рр. у країнах Центральної Європи *

Країна	Прем'єр-міністр і період урядування	Партійний склад і кількість мандатів	Статус кабінету
Словаччина	В. Мечіар (липень 1994-липень 1998)	РЗДС-СПС+АРС+СНП(85)	Надлишкова коаліція
	М. Дзурінда(жовтень1998 – вересень 2002)	СДК-ПУК-ПДЛ-ПГП(107)	Надлишкова коаліція
Угорщина	Й. Антал (травень1990 – грудень1993)	УДФ + НПДГ +ХДНП(229)	Надлишкова коаліція
	П. Боррос (грудень 1993 – липень 1994)		
	Г. Хорн (липень 1994 – липень 1998)	СПУ+АВД (278)	Надлишкова коаліція
	В. Орбан (липень1998 – травень 2002)	Фідес+НПДГ+УДФ (213)	Надлишкова коаліція
Польща	Т. Мазовецький(серпень 1989 – січень 1991)	Надпартійний кабінет	Надлишкова коаліція

* Джерело: Обрахунок зроблено щодо Словаччини: на підставі даних Project on Political Transformation and the Electoral Process in Post-Communist Europe. Slovakia та <http://www.parties-and-elections.eu/slovakia2.html>

Щодо Угорщини: на підставі ресурсу про вибори <http://www.electionresources.org/hu/>

Щодо Польщі: на підставі Європейської виборчої бази даних http://www.nsd.uib.no/european_election_database і Jednaka W. *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004. с.341

Список скорочень партій Словаччини: АРС – Асоціація робітників Словаччини, СДХС – Словацький демократичний і християнський союз, РЗДС – Рух за демократичну Словаччину, СНП – Словацька національна партія, ПУК – партія угорської коаліції, ПГП – Партія громадянського порозуміння, ПДЛ – Партія демократичних лівих, СДК – Словацька демократична коаліція, СПС – Селянська партією Словаччини.

Список скорочень партій Угорщини: СПУ – Соціалістична партія Угорщини, АВД – Альянс Вільних Демократів, УДФ – Угорський Демократичний Форум, НПДГ – Незалежна партія Дрібних Господарів, ХДНП- Християнсько-демократична Народна партія.

У Словаччині з 1994 по 2002 роки впродовж двох парламентських каденцій формувалися надлишкові уряди з більшою ніж необхідно для створення уряду кількістю партій. У результаті виборів у 1994 р. РЗДС, який в коаліції з Селянською партією Словаччини (СПС) здобув 61 голос в Національній Раді, тоді як виборчі результати решти партій були приблизно однаковими і парламентська сила жодної з них не сягала 20 мандатів. На той час можливість формування коаліції детермінував поділ на „стандартні” партії з проєвропейською орієнтацією та „нестандартні” партії, які позитивно налаштовані щодо політики В. Мечіара [10].

Переговори РЗДС з Християнсько-Демократичним Рухом і партією Демократичних Лівих закінчилися провалом. [11, с.131]. Оскільки, крім Словацької Національної Партії та нової політичної сили у парламенті – радикальної лівої Асоціації Робітників Словаччини, інші партії не погоджувались увійти до складу коаліції, була створена ідеологічно неоднорідна коаліція з трьох партій, у яку увійшли 83 депутатів. Найбільше посад (10 міністерств) включно з портфелем прем'єр-міністра отримав домінуючий РЗДС, інші коаліціанти здобули по два міністерства. Коаліція була ідеологічно непов'язаною, оскільки націоналістична СНП і АРС, яка відколатилась від партії демократичних лівих і являла собою лівоцентристську партію. У надлишковому уряді домінував РЗДС (який отримав 80% міністерств в уряді). Уряд був надлишковим, оскільки можна було обійтися і без Асоціації Робітників Словаччини, які мали тільки 9 мандатів у Народних Зборах і не відігравали значної ролі у подальшому політичному житті Словаччини.

Унаслідок виборів 1998 р. виявилось, що 57 депутатських мандатів, отриманих РЗДС і СНП, було недостатньо для переобрання В. Мечіара на пост прем'єр-міністра. РЗДС здобув 43 мандати, тоді як його найбільший суперник Словацька Демократична Коаліція поступився рухові тільки одним мандатом. Разом партії, що знаходилися в опозиції до В.Мечіара, здобули близько двох третин місць у Національній раді (93 із 150) [12].

Сформований уряд був надлишковим, оскільки нараховував загалом 93 мандати, тоді як для створення парламентської більшості вистачало підтримки тільки трьох партій і можна було обійтися без входження до уряду Партії Громадянського Порозу-

міння. Словацький політолог Я. Свобода прирівнює цю коаліцію до „великих коаліцій”, як реакції на загрозу для демократії з боку екстремістських партій, тобто партії об'єдналися для оборони демократії від В. Мечіара [14]. Словацький учений В. Старокова назвала її „коаліцією коаліцій” [13, с.195]. Широка коаліція уможливила також і внесення поправок до Конституції [14, с.205].

Самий форматор М. Дзурінда став прем'єр-міністром як особа, яка викликала найменше контраверсій серед учасників коаліції. Новий очільник уряду був також віце-президентом Християнсько-Демократичного руху, що наближувало його до поглядів Демократичного Союзу і Демократичної партії [10]. Передісторія цієї коаліції йде від 1996 р., коли 3 правоцентристські партії (ХДР, Демократичний Союз і Демократична партія) утворили Блакитну Коаліцію, а ще через рік до неї долучилися Соціал-Демократична партія Словаччини (СДПС) і Партія Зелених. Головною метою цього партійного утворення було не стільки співробітництво, засноване на близькості ідейних установок, скільки прагнення створити ефективну протидію правлячій з 1994 р. коаліції на чолі з РЗДС. Ідеологічно різнобарвна сила отримала назву Словацької Демократичної Коаліції на чолі з М. Дзуріндою [15, с.64].

У 1999 р. усередині СДК почався процес перегрупування між ХДР, ДС і ДП. Ці конфлікти були пов'язані з різними поглядами на майбутню форму співіснування й співробітництва правих партій. Але, незважаючи на непрості взаємини правоцентристських партій, протягом 1998-2002 рр. ці партії зуміли зберегти достатній рівень згуртованості і втримати уряд до нових виборів [10]. СДК отримала сім міністерств, ПДЛ – п'ять, ПУК – два і ПГП – тільки одне міністерство. У додатку кожна партія отримала посаду віце-прем'єра [16, с. 197].

В Угорщині також були два надлишкові кабінети, які були очолені по порядку – Й. Анталлом, П. Борросом та Г. Хорном.

Після перших демократичних виборах, які відбулися у 1990 р., була створена надлишкова коаліція за участю правоцентристського Угорського Демократичного Форуму, який отримав 164 місця [12] у Державних Зборах, Незалежної партії Дрібних Господарів, та Християнсько-демократичної Народної партії, зі значним домінуванням УДФ. Коаліція налічувала загалом 229 мандатів у парламенті, що було

більш ніж достатньо для ухвалення необхідних законів і рішень і можна було не долучати християнських демократів з їх 21 депутатськими мандатами [17, с.63]. Після смерті лідера Угорського Демократичного Фронту Й. Анталла, прем'єр-міністром став П. Боррос, а композиція коаліції залишилася непорушною. Надлишковий уряд проіснував до наступних виборів, що відбулися у 1994 р., де значну перемогу здобула посткомуністична Соціалістична партія Угорщини, яка здобула 209 депутатських мандатів (з 386 загальної кількості місць у Державних Зборах) і яка могла сама сформувати однопартійний уряд, але замість цього сформувала надлишкову коаліцію з участю ліберального Альянсу вільних демократів, який налічував 69 мандатів і які отримали 2 міністерських портфелі. [18]. Коаліція була ідеологічно непов'язаною із домінуванням соціалістів в уряді, оскільки ідеологічна відстань між обома партіями була значною. Цей альянс двох партій продовжувався весь наступний період існування Угорщини, практично сформувавши у країні двоблокову систему, яка існувала до недавнього часу.

Польща також мала досвід існування надлишкових урядів. У вересні 1989 р. внаслідок домовленостей „Круглого столу” і початку трансформації політичної системи, був сформований коаліційний кабінет прем'єр-міністра Т. Мазовецького, який мав статус надлишкового, до якого увійшли всі парламентські фракції, тобто громадянська парламентська група „Солідарність”, Польська об'єднана робітничая партія, Об'єднана народна партія, Демократична партія, які були по суті партіями посткомуністичними [19]. Формування „широкої коаліції” було результатом тогочасної політичної ситуації в Польщі, що передбачало співпрацю всіх парламентських фракцій для впровадження реформ [4, с.294]. Уряд Мазовецького користувався небаченою парламентською підтримкою [20, с.102]. У 1990 р. склад Сейму змінився завдяки розколу у двох найбільших парламентських фракціях. ПОРП поділився на дві фракції: фракцію демократичної лівіці, до якої увійшла більшість членів колишнього об'єднання та фракція Соціал-демократичного союзу [4, с.173]. Також у 1990 р. через протиборство Л. Валенсі і Т. Мазовецького відбувся поділ „Солідарності”, з якої вишли прихильники прем'єра, сформувавши Демократичний Союз. У „Солідарності” продовжувався подальший поділ партії, пов'язаний з виходом з неї Порозуміння Центр. Коаліцію почали покидати партії, які її

сформували внаслідок переформатування в інші партії або внаслідок незгоди з політикою уряду. Відбувся і внутрішній поділ „Солідарності”, тобто на прихильників Т. Мазовецького і на прибічників Л. Валенсі. Т. Мазовецький подав у відставку у зв'язку з поразкою на президентських виборах, які відбулися у кінці 1990 р. і обранням на цей пост Л. Валенсі з Солідарності [4, с.192]. Більшість міністерств в уряді Мазовецького отримав громадянський комітет „Солідарність”, решта учасників отримали по кілька міністерств.

Цікавий досвід будівництва коаліції мав місце також і у Чехії в 1998 р., коли до того моменту правляча Громадсько-демократична партія (ГДП) посіла друге місце на парламентських виборах, поступившись першістю соціал-демократам (ЧСДП) [22, с.69]. Але переможцям не вдалося сформувати парламентську коаліцію (праві партії не вважали за необхідне співпрацювати з соціал-демократами, а з комуністами вже не бажали співпрацювати самі переможці парламентських перегонів). З цієї в загальному „патової ситуації”, було знайдено доволі оригінальний вихід: дві найбільш впливові партії – ГДП і ЧСДП на чолі з їхніми лідерами В. Клаусом і М. Земаном – уклали так званий „опозиційний договір” (орозiční smlouva. Офіційна назва договору – „Договір політичної стабілізації в Чехії”), відповідно до якого ГДП як провідна опозиційна партія погодилась на утворення соціал-демократами уряду меншості в обмін на ключові пости в парламенті (обидві партії зобов'язувалися не вступати в коаліції з іншими політичними силами) [3]. Але цей договір викликав багато контраверсій, а деякі автори дають йому негативну оцінку, охарактеризувавши її як „велику коаліцію” [21, с. 238]. Хоча це порозуміння між двома опозиційними одна до одної партіями і можна назвати широкою коаліцією, уряд все ж таки був однопартійним урядом меншості, оскільки формувався тільки одною ЧСДП без вхождення в кабінет представників ГДП.

В Україні також існував надлишковий уряд. Після проведення у 2006 р. Президентом України В. Ющенком „круглого столу” з політичними силами було підписано „Універсал національної єдності”, який можна трактувати як документ, що передував появі нової коаліційної угоди за участю „Нашої України”, почесним головою якої є В. Ющенко [7, с.13]. Фактично умовою внесення кандидатури В. Януковича в Верховну Раду стало надання частини міністерських

портфелів представникам „Нашої України”. Таким чином, де-факто до уряду В. Януковича, на момент його створення, увійшли представники тих політичних партій, які разом контролювали у Верховній Раді конституційну більшість [22]. Тому без юридичного оформлення та підписання відповідних документів у Верховній Раді V скликання склалася широка коаліція, статус-кво в якій визначався кількістю портфелів, а не домовленостями. Ця коаліція мала в своєму складі дві партії з різних політичних таборів (тобто була широкою), а з іншого боку, вихід з коаліції однієї з партій (крім Партії регіонів) не призводив до втрати коаліцією більшості (тобто коаліція була надлишкова) [7, с.14]. Коаліція була ідеологічно неоднорідною і незабаром почався розкол, який завершився розпуском парламенту і відставкою міністрів, які представляли „Нашу Україну” в уряді.

Також важливим елементом для характеристики надлишкових урядів у країнах Центральної Європи є визначення індексу урядової стабільності. Оцінка уряду як стабільного передбачатиме врахування низки показників. По-перше, це повинна бути діяльність уряду під керівництвом того самого прем'єр-міністра; по-друге,

збереження того партійного складу уряду, який отримав підтримку у парламенті; по-третє, це збереження первинного персонального складу членів уряду [2, с.261]. Зважаючи на заміну частини глав урядів (частина прем'єр-міністрів) при збереженні композиції коаліції та решти членів кабінету, перший показник у певних випадках буде знівельований [4 с.164]. Індекс урядової стабільності засвідчує, яку частину від максимально можливого часу – термін каденції парламент, згідно з конституцією, працював уряд (вважається, що максимально можливий час – це період від виборів до виборів = 100 %) [2, с. 261]. Парламентська каденція у всіх чотирьох країнах складає 4 роки, тобто 48 місяців. Але у випадку Чехії, як було вище згадано, не існувало надлишкових урядів, а у випадку Польщі, відповідно до рішень сейму, мали відбутися пришвидшені президентські і парламентські вибори у 1991 р., тобто X каденція парламенту закінчилась не у 1993 р, а на два роки швидше. Крім того, парламент X каденції, згідно рішень „Круглого столу” був перехідним, а уряд надпартійним, тому важко визначити стабільність цього кабінету у зв'язку з його перехідним статусом та початком формування партійної системи [4 с. 116].

Таблиця 2.

Індекс урядової стабільності надлишкових кабінетів Словаччини та Угорщини **

Країна	Термін дії парламенту у місяцях	Кабінети			Індекс урядової стабільності
			Термін	Прем'єр-міністри	
Словаччина	1994-1998 48 місяців	1	48 місяців	В. Мечіар	100%
	1998-2002 48 місяців	1	48 місяців	М. Дзурінда	100%
Угорщина	1990-1994 48 місяців	1	48 місяців	Й. Антал П. Боррос	100%
	1994-1998 48 місяців	1	48 місяців	Г. Хорн	100%

** Обрахунок зроблено на підставі даних:

Європейської виборчої бази даних: http://www.nsd.uib.no/european_election_database;

Jednaka W. *Gabinety koalicyjne w III RP*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004. с.341;

Ресурсу про вибори: <http://www.electionresources.org>

Sokół, R. Serej, *System polityczny Słowacji*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005, s. 471.

Як видно з таблиці № 2, індекс урядової стабільності надлишкових урядів високий у Словаччині та Угорщині і становить 100%.

У Чехії не було досвіду формування надлишкових коаліційних урядів. У Словаччині з восьми кабінетів тільки два були надлишковими, в Угорщині з семи – два, а у Польщі з 11 кабінетів тільки 1 був надмірним.

Варто відзначити, що у Словаччині, Польщі та в одному випадку в Угорщині були створені прагматичні надлишкові коаліції з не завжди пов'язаних між собою ідеологією партій які націлені на отримання посад. Одна надлишкова коаліція в Угорщині була ідеологічно-зв'язаною. Тобто ідеологічний (програмний) чинник не відіграє суттєвого значення у формуванні надлишкових урядів у Польщі, Словаччині, а в Угорщині відіграє. Хоча, не варто говорити про повну відсутність ідеологічного чинника у двох перших країнах при формуванні надлишкових, просто, як надлишкові коаліційні уряди у випадку Угорщини і особливо Словаччини була створена фактично двоблокова система, де головні супротивники утворювали коаліцію з тими гравцями, які були опонентами партій з іншого табору. Конструкція надлишкових коаліційних урядів із наявністю однієї домінуючої партії властива: Словаччині (другий уряд В. Мечіара) та Угорщині, і у певній мірі першому не комуністичному уряду Польщі, де одна партія значно переважає решту партнерів своєю парламентською силою, що виражається у кількості здобутих нею на парламентських виборах мандатів. У Словаччині другий надлишковий уряд (перший уряд М. Дзурінди) мав врівноважений характер, коли політичні партії, з яких складається коаліція, приблизно однакові за кількістю мандатів.

Відповідно до вищенаведених даних, можна підтвердити теорію Г. Луеберта у випадку країн Центральної Європи про „охорону” домінуючої партії додатковими партіями для забезпечення високої урядової стабільності та тривалості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз / А. Романюк // Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. – 2007. Вип. 10. – С.235- 244.
2. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи / А. Романюк. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 391 с.
3. Древаль Ю. Формування та функціонування парламентської більшості (досвід

- європейських країн) [Електронний ресурс] / Ю. Древаль // Науковий вісник „Демократичне врядування”. – Вип 3. 2009 // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2009_3/fail/+ Dreval.pdf
4. Jednaka W. Gabinetny koalicijne w III R / W. Jednaka. – Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2004. – 341 с.
 5. Luebbert G. Comparative democracy: Policy Making and Governing Coalitions in Europe and Israel / G. Luebbert. – New York, Columbia University Press, 1986.
 6. Laver M. Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe / M. Laver. – Oxford, Oxford UP, 1991.
 7. Борисенко А. Теорії широких коаліцій / А.Л. Борисенко // Віче. – 2007. – № 14. – С. 12-14.
 8. Volden C. The Formation of Oversized Coalitions in Parliamentary Democracies / C. Volden // American Journal of Political Science. – 2002. – Vol. 48 – № 3. – July. – P. 521-537.
 9. Конституції Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
 10. Ключкович А. Особливості Розвитку партійної системи Словаччини в контексті суспільно-політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ ст. 2009 р. [Електронний ресурс] / А. Ключкович // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/PSF/2009_11/Klyuchkovych.pdf
 11. Antoszewski Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich, Wrocław, 2004. –156 s.
 12. Європейська виборча база даних. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nsd.uib.no/european_election_database
 13. Starokova V. Policy making under coalition politics in Slovakia / V. Starokova // Slovak Sociological Review. – 2003. – № 3. – S. 195.
 14. Kopeček L. System partyjny Słowacji Partie i systemy partyjne Europy Środkowej / L. Kopeček. – Wrocław 2003. . – S. 204-205.
 15. Muller-Rommel F.: Cabinets in post-communist East-Central Europe and the Balkans: Empirical findings and research agenda. In: Blondel // J. Muller-Rommel // Cabinets in Eastern Europe. Basingstoke: Palgrave, 2001. –. 62 – 67 s.
 16. Svoboda J. Slovenská vládní koalice: její typová charakteristika, „Středoevropské politické studie” 2000, ročník II, Číslo 2, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=127>
 17. Antoszewski Partie polityczne Europy Środkowej i Wschodniej. – Poznań-Wrocław, 2005. – 157 s.
 18. Paul G. Lewis. Political Parties in Post-Communist Eastern Europe [Електронний ресурс] / G. Paul // New York. Routledge 2000. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books?id=UjmwJWwgOfgC&pg=PA51&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
 19. Bakke E. Central and Southeast European Politics Since 1989 [Електронний ресурс] /
 20. E. Bakke. – Режим доступу: <http://books.google.de/>

books?id=oFXdiS25N78C&pg=PA80&dq=slovak+democrat+christian+union+liberal+conservative&hl=de&ei=bZzGTpOrL8_ssgba3_WeBw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CDIQ6AEwAA#v=onepage&q=slovak%20democrat%20christian%20union%20liberal%20conservative&f=false

21. Raciborski J. Jerzy Bartkowski Demokracja polska 1989-2003 / J. Raciborski. – Warszawa, 2003. – 346 s.

22. Cisar Ondřej a Lubomír Kopeček. Czech Democracy, Politics, and Society from 1989 to

Present. In Buksinski, Tadeusz // Democracy in Western and Post-Communist Countries. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009. – P. 227 – 262

23. Древалю Ю. Коаліція депутатських фракцій в українському парламенті: проблеми формування та функціонування. [Електронний ресурс] / Ю. Древалю // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2009-1/zmist/R_1/Dreval.pdf

УДК 321.022

Манойло Д. О.

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ

Детально розглядаються та аналізуються форми інституціоналізації політичної опозиції, що існують на сьогоднішній день в ЄС. Досліджуються наслідки вживання тієї чи іншої моделі інституціоналізації. У процесі дослідження були розглянуті європейські держави з різними типами політичних систем і формами правління. На конкретних прикладах досліджені як формальні, так і неформальні механізми функціонування політичної опозиції.

Ключові слова: політична опозиція, інституціоналізація, європейський досвід, неформальні механізми.

Манойло Д. А.

ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ

Детально рассматриваются и анализируются формы институционализации политической оппозиции, существующие на сегодняшний день в ЕС. Исследуются последствия применения той или иной модели институционализации. В ходе исследования были рассмотрены европейские государства с разными типами политических систем и формами правления. На конкретных примерах исследованы как формальные, так и неформальные механизмы функционирования политической оппозиции.

Ключевые слова: политическая оппозиция, институционализация, европейский опыт, неформальные механизмы.

Manoilo D.

THE EUROPEAN EXPERIENCE OF INSTITUTIONALIZING OF THE POLITICAL OPPOSITION

Forms of institutionalizing of the political opposition, which exist today in the EU, are reviewed and analyzed in detail in the article. Consequences of a particular model of institutionalizing are studied. During the study, European states with different types of political systems and forms of government were considered. Both formal and informal mechanisms of functionalizing of the political opposition were studied on concrete examples.

Key words: the political opposition, the institutionalizing, the European experience, informal mechanisms.